

MUDr. Čestmír Beneš ve vzpomínkách kolegů

A memory of Čestmír Beneš, MD

V srpnu 2019 zemřel ve věku 67 let MUDr. Čestmír Beneš, který zasvětil svůj profesní život epidemiologii a zvláště notifikaci, sledování a analýze trendů infekčních onemocnění v České republice. S dalším předčasně zemřelým kolegou doc. RNDr. Bohumírem Procházkou pracoval na metodách predikce a modelování epidemiologických charakteristik.

Jeho prvním působištěm po promoci na lékařské fakultě hygienické UK v roce 1977 byla hygienická stanice v Praze 8, kde pracoval pod vedením MUDr. Ireny Mačátové. Od roku 1980 pracoval jako epidemiolog v tehdejšímu Institutu hygieny a epidemiologie.

Čestmír byl dlouho nedílnou součástí oddělení epidemiologie infekčních nemocí, kde pracoval v pozici vedoucího Národního referenčního centra pro analýzu epidemiologických dat, a posléze přešel na oddělení biostatistiky. Hlavní náplní jeho práce byla analýza dat o výskytu infekčních nemocí ze systému EpiDat. Významná byla i jeho dlouhodobá spolupráce s Ministerstvem zdravotnictví, kdy stačilo zavolat a požadovaná data byla za okamžik, 24 hod/7 dní v týdnu, jak na stříbrném tácku, vždy poskytnuta. MUDr. Beneš pracoval ve Státním zdravotním ústavu až do dovršení důchodového věku.

Epída SZÚ vzpomíná:

Z Čestmírových pracovních činností často vycházely dýmy jako ve starověkých věštírnách a bez jeho moudrých rad a konzultací se neobešla řada autorů odborných prací a prezentací. Čestmír byl tichým průkopníkem racionálního uplatňování nových epidemiologických metod. S dalšími autory napsali Konceptci informačních systémů. Jako jeden z mála epidemiologů vládl systematickým zpracováním dat. Podílel se na modelování a sestavení programů pro automatické generování varovných signálů, především u alimentárních a respiračních infekcí. Jak se říkalo, „hověl“ celé epidemiologické škále nemocí a obdivuhodně si pamatoval různé události z epidemiologické historie. Jen v PubMedu je možno najít kolem 65 článků, kterých je spoluautorem, a spoluautorství na prezentacích se nedá vyčíslit.

Škoda, že Čestmír nezačal psát o svých prožitcích od mládí, s citem, humorem a filozofickými úvahami jemu vlastními. Vždy jsme mu rádi naslouchali a obdivovali toto nadání. Sice někdy sklouzl do skepse, ale i tu dokázal okořenit. V dobré náladě často citoval verše klasiků i své. Odešel výjimečný epidemiolog a poslední romantik v oboru.

Vzpomíná dlouholetá kolegyně Ing. Helena Šebestová:

První seznámení s panem doktorem Benešem si pamatuji tak, že jsme v roce 1985 přijeli s panem doktorem Vilémem Holánem z Ostravy do Prahy na SZÚ, a tam se nás ujal štíhlý usměvavý muž s hřívou tmavých vlasů, náš odborný poradce doktor Čestmír Beneš. Byla to doba, kdy na KHS v Ostravě vznikala předchůdce EpiDatu, Informační systém přenosných onemocnění (ISPO), přenos dat probíhal dálkopisem pomocí pětistopé děrné pásky, přepínalo to číslice a písmena, protože 5 stop bylo na abecedu a čísla málo. Potom mě život posunul z Ostravy do Českých Budějovic, přišla sametová revoluce a já měla to štěstí, že jsem se pod vedením MUDr. Jana Augustina opět mohla podílet se na vývoji nově vznikajícího informačního systému pro sběr epidemiologických dat – EpiDatu. Tentokrát už byl Čestmír Beneš „kolega“ ze skupiny EpiDat. Dalšími byli statistik RNDr. Bohumír Procházka, také ze SZÚ, svérázný inženýr Honza Vymazal z KHS Brno s asistentkou Mírkou Hladkou, a RNDr. Milena Drtinová z HS hl m. Praha. Naši skupině pomáhala spousta poradců, ráda bych zmínila MUDr. Vladimíra Polaneckého, který nám zahrál na klavír a o půlnoci naléval, abychom vydrželi dokončit rozdělanou práci, MUDr. Sylvu Mayerhoferovou, poradce za „Epídu“, MUDr. Augustina, mého nejmilejšího ředitele z KHS České Budějovice a další ochotné epidemiology. Vzniklo zvláštní uskupení poměrně rozdílných lidí z různých koutů republiky, ale právě proto zřejmě tato skupina vydržela od r. 1993 do r. 2017, kdy byla „vyrobena“ poslední verze EpiDatu.

Čestmír se svými encyklopedickými znalostmi a neuvěřitelným přehledem o infekčních nemocech byl srdcem této skupiny, obětavý kamarád, vtipný a příjemný společník, přestože navenek byl spíš tichý a uzavřený. Jeho neřestí bylo kouření a tím pádem popel z cigaret padající na tmavě modrou vestu. Byl to skromný, jemný a velice kulturně vzdělaný člověk, který nevystavoval na odívání své vědomosti. Dodnes mám schované jeho vtipné e-maily, které mě dovedly spolehlivě rozesmát.

Dovolím si citovat alespoň jeden Čestův příspěvek:

Re: Nominace do pracovní skupiny SZÚ – Vizualizace dat

Školení o vizualizaci či zvětšování prsou bych se prosím také rád zúčastnil.

Jinak ale platí – nic proti mapám, ale budou v Epidatu, jako jsou v EPISu a všude... jako jsme rozdávali Epidat s Epi-Mapem, jenže to se ví na úrovni doby. Amíci mají v novém Epi-Info taky Epimap ESRI, kde se dostanete až na fotku vašeho baráku, zadarmo.

Na Epidatu už se uživilo dost darmožroutů, sám jsem toho nejlepším dokladem, nikoho dalšího nepotřebujeme.

Zdraví Vás

Čestá

Čestovo zpracování dat bylo „nadpozemské“ a mnozí jsme k němu chodili často na rady. Dokázal i v dřevních dobách datové epidemiologie generovat úžasné výstupy a odhalovat tak odborné i laické veřejnosti nečekané souvislosti v trendech výskytu infekčních nemocí. Normální smrtelník musel hodně přemýšlet, aby pochopil, že „drobné úlety“ nejsou chyby, ale záměr, zpřesnění. Když jsme třeba porovnávali onemocnění hlášená do EpiDatu s Čestovými podklady, narazili jsme na případy horečky papatači, která v seznamu diagnóz v EpiDatu nebyla, ale Čestá ji v souhrnných datech měl. Překlep v diagnóze? Ne, uživatel zapsal diagnózu, kterou mu EpiDat umožnil, do poznámky zapsal „Horečka papatači“, Čestá to vylovil z poznámky a ve svých přehledech převedl na správnou diagnózu.

Byl duší epidemiolog, ale programoval, a to neuvěřitelně důmyslně – snad že byli jeho rodiče umělci (tatínek tuším divadelní kritik a maminka baletka), vnášel umění do svých programků. Například dokázal těmi programky pomocí málo užívaných příkazů programovacího jazyka Epi Info a prostřednictvím mezivýsledků zapisovaných do pracovních souborů vytvořit během chvíle časové řady a tabulky nemocnosti v republice, krajích i okresech. Všechny soubory si každý rok pečlivě aktualizoval o nová data. Jak bylo v jeho e-mailu výše zmíněno, uměl v programu Epi Map kreslit přehledné barevné mapky charakterizující nemocnost na jednotlivých územích republiky. Ty pak s oblibou využívali jeho kolegové v prezentacích a časopiseckých článcích. Převedené do černobílé podoby je můžeme najít i na titulních stránkách Zpráv CEM publikovaných v čase jeho působení v SZÚ.

V době, kdy jsem nastoupila na stejné oddělení SZÚ, nebyl, myslím, prvním autorem žádného článku, ale jeho servis pro jiné autory byl neocenitelný. Byl neuvěřitelný při získávání dat z nejrůznějších zdrojů, starých ročenek a statistik, publikovaných článků. Vždy byl „o krok napřed“, když někdo cokoliv potřeboval, Čestá sáhl někde do počítače a vylovil počty, nemocnost, porovnání... Počty pro něj nebyly jen „čísla“, znal souvislosti a uměl intuitivně odhalit chyby.

Do důchodu Čestá spěchal, snad hlavně kvůli tomu, že po euforii sametové revoluce postupně nastala Klausovská éra peněz - zaklínadlo pro spoustu lidí. Jeho byt na Žižkově, kde prožil tolik let s maminkou a kočičkou Mindulkou, byl najednou zrekonstruovaný, bez maminky a bez kočičky... a drahý. Myslím, že před tou prázdnotou chtěl Čestá utéct do malého domečku v Radnicích. Ale asi utekl z jedné samoty do jiné, kterou mu trochu zpříjemnila jen nová přítulná kočka Eliška. Ozvalo se srdíčko, operace, pobyt v nemocnici. Když se vrátil domů... asi něco chybělo. Nikdo mu neřikal, aby tolik nekouřil, nikdo mu nevolal, že chce spočítat toxoplasmózy nebo klíšťovky, bezdomovce nebo řidiče trolejbusů. Mohl zajít do hospody, ale myslím, že jsme mu možná chyběli nakonec i my, živí a dotěrní prosebníci o data, o radu, kolegové, kteří by mu oprášili popel z vestičky.

Vážený pane doktore, milý Čestó, snad je Ti tam nahoře dobře, nikdy na Tebe nezapomeneme a budeš nám i celé řadě kolegů hodně chybět.

Za všechny kolegy a přátele napříč republikou:

*Sylvie Kvášová, Jitka Částková, Jan Kynčl, Kateřina Fabiánová,
Helena Šebestová, Vlado Příkazský, Marta Příkazská, Jana Košťálová,
Michaela Špačková, Bára Macková, Tonička Votýpková,
Radka Králová, Marek Malý*

Vzpomínka na dr. Beneše – redaktora Zpráv CEM

A memory of Čestmír Beneš, MD – an editor of the Bulletin of the Centre for Epidemiology and Microbiology

---

Dr. Čestmíra Beneše jsem poznal hned v roce 1980, kdy nastoupil jako epidemiolog do našeho Centra epidemiologie a mikrobiologie v rámci tehdejšího Institutu hygieny a epidemiologie. Velice brzo jsem zjistil, jak je s ním užitečná spolupráce. Vždy byl ochotný – téměř na počkání – vytáhnout z obrovské databáze EpiDatu údaje, které jsem potřeboval do publikací i přednášek. A nejen to, hned je zpracoval do přehledných tabulek a grafů, které šly přímo použít – tenkrát v blánách pro zpětné projektory. Na jaře 1992 byl s vedoucím CEM, doc. Bohumírem Křížem, u zrodu našeho časopisu. Zprávy CEM původně prezentovaly celostátně hlášená data o výskytu infekčních nemocí z EpiDatu, doplněná o aktuální infomace z jednotlivých NRL. Postupně se staly všestrannějším periodikem nejen pro epidemiology, ale i mikrobiology, infekcionisty a odborníky dalších profesí. Dr. Beneš byl od začátku šéfredaktorem, tuto funkci jsem, od něj převzal od 7. ročníku v roce 1997. I dále byl platným členem redakční rady, prakticky až do svého odchodu do důchodu. Vzpomínám, jak často – když hořel termín odevzdání časopisu do tiskárny – připravil mně nějaký „graficky pěkný“ kartogram, či graf na titulní stranu s informacemi z aktuální epidemiologické situace.

Čestó, děkuju za úžasnou dlouholetou spolupráci, chybíš nám! RIP.

Za redakční radu Zpráv CEM Petr Petráš